

MEENUTAME KARULA KOOLIÕPETAJAID

Üldorienteerumiseks kasutame orienteerumiskaarti, täppisorienteerumiseks on surnuaia plaan,

Kontrollpunktide kirjeldused:

KP 36 Rehemägi. Vaade köstrikoolele

See mägi on ilmselt nime saanud mäe jalamil varem asunud köstri rehe järgi. Avaneb suurepärane vaade Köstrijärvele ja köstrikoolele.

See kool on aegade jooksul kandnud niipalju nimesid, et üldnimeks on rahvasuus jäänud köstrikoole.

Võimalik, et siin toimusid 325 aastat tagasi köstri juhatusel esimesed katekismuse järgi lugemise tunnid. 1785.a. valmis leerimaja ja vallakooli jaoks korralik kivimaja.

1819. a. Liivimaa talurahvaseaduses oli nõue asutada kihelkonnakoolid igas vähemalt 2000 mees-hingega kihelkonnas. Karulas avati kihelkonnakool 1850.a.

esimesena Valgamaal. Õpetust jagas 1846.a. Karulasse asunud köster ja legendaarne koolimees **Carl Stimm**.

Vanast koolimajast oli veel hiljaaegu säilinud kasutamiskõlblik tellisvõlvidega kelder ja mullaga täidetud alusmüüri kungas.

1892/93.a. valmis vana koolimaja kõrval Pihkva

ehitusmeistrite tööna uus punastest tellistest leerimaja.

1893.a määras kirikukonvent abiks vanale köster Stimmile, kes selleks ajaks oli Karulas töötanud juba 47 aastat, agara koolimehe **Heinrich Bergmanni**. Köster Stimm lõpetastöö

alles 50 tööaasta täitumisel ja ta saadeti austusavaldustega pensionile. 1893.a. sai Bergmann loa oma eluruumides uues erakooli avamiseks. Selle kooli õpetajaks oli koos oma

vennaga revolutsionäär Jaan Sihver, kes langes punases eesti kütipolgus Narva rindel 28. novembril 1918. a. Jaan Sihver oli pärit Viljandimaalt suurest talust. Tema isa ja

vennad võitlesid aktiivselt Vabadussõjas. Seda on paraku hiljemgi ette tulnud, et isad võitlevad poegade ja vennad vendade vastu. 1903.a. Bergmann lahkus Karulast ning

tema asemel asus köstrina ja koolijuhina tööle. **Aleksander Anton**.

Köstrijärvel töötas kool mitmesuguses staatuses ja vaheaegadega kuni Lüllemäe uue koolimaja valmimiseni 1964.a. Kooli viimaseks nimeks oli Lüllemäe algkool ja tema juhatajaks **Peeter Puudersell**.

Juhan Toomepuu: Hakkas kätte jõudma sügis ja minu koolimineku aeg. Nüüd, kus olin nii lähedal Vissi koolile, et oleksin võinud igal õhtul koolist koju tulla, valisin enesele viimase aasta kooliks Karula köstrikoole.

Esmaspäeval viis mind üks teopoiss kooli koos mu magamiskoti, voodivarustuse ja priske leivakotiga kogu nädalaks. Olin juba viieteistaastane ja suve läbi mehe eest väljas olnud. Mind üllatas väga, kui köster ja kaks õpetajat

rääkisid koolilastega eesti keelt. Ka koolimaja erines suuresti mu eelmisest koolist. Kõigepealt näidati kohe, kus asus poiste käimla ja kus tütarlaste oma, et kogemata, ära ei vahetaks. Kaks klassiruumi ja poiste magamistuba käimlate, olid teisel korral. Osa ruume ja tütarlaste magamistuba olid all korral. Ja Vissil – keisri õiget usku koolil – polnudki käimlat! – poisid käisid preestri õunaaia taga ja tüdrukud lauda taga. Talvel, kui õunapuudel lehti polnud, paistsid kõik asjatoimingud õuepoolsesse klassiruumi.

1966.a. anti koolihooned üle VSÜ „Kalevile“ ja siin töötas pikemat aega „Kalevi“ Lüllemäe õppesordibaas. 1991.a see tegevus lõppes, olemasolevad hooned kas tagastati või erastati.

KP 41 Johann Hornung (u. 1660-1715)

1697.a. suunati Karulasse kirikuõpetajaks üks põnev kuju Johann Hornung, kellest peaks pikemalt rääkima. Tema ajal sai kindlasti hea hoo sisse Karula koolielu. Aga ta oli üks väheseid saksa päritoluga kirikuõpetajaid, kes elasid kogudusega kaasa Põhjasõja raskused ja sellel raskel ajal ei põgenenud. Seetõttu kahtlustati teda reetluses ja vangistati. 1715. a. suri ta sõjavangis. 2000.a. paigaldas tänulik Karula rahvas Hornungile uue kiriku õuele mälestuskivi.

Hornungi osa eesti kirjakeele kujundamisel ja suhteid Forseliusega on täpsemalt uurinud kultuuriajaloolane Liivi Aarma.

Johann Hornung võttis koos lapseõlevkaaslase ja lähisugulase Bengt Gottfried Forseliusega (kes viimastel andmetel oli tõenäoliselt tema nõbu) 1687.a. osa Piiistveres toimunud piiblitõlkimise konverentsist, toetades viimase keeleparanduslikke uuendusi. Aastatel 1687 - 1688 eestindas koos Adrian Virginiusega Uue Testamendi, mis sai hilisemate piiblitõlgete aluseks. Peale Forseliuse hukkamist tormisel Läänemerele jätkas Hornung Forseliuse tööd keeleuuenduste alal. Eesti kirjakeele arendamisel on jääva väärtusega Hornungi keeleõpetusraamat "Grammatica Esthonica", mis ilmus 1693.a. Riias.

Jaan Lattik Hornungist: Kes olid Karula kirikuõpetajad?

Puha sakslased kaugele tagasi minevikku, kuni ühe meheni, kes oli ka Karula õpetaja ja kellest kirjutab kodumaa kiriku ja kultuuri ajalugu järgmist: „Isata, emata astub tema meile meie kirikuloo ette. Tema suguvõsast ja vanematest ei tea keegi midagi. Ta pani terve Uue Testamendi eesti keelde ümber. Johann Hornung on meie kiriku keele isaks saanud.

KP 42 Peeter Puudersell (1903-1985)

Karula sõjajärgne kooliõpetaja, algkoolijuhataja, koorijuht ja aktiivne kodu-uurija, sündis Nakatu talu rentniku peres.

Õppimist alustas ta Kaagjärvel toleaeelses kuulsas Lukini mõisakoolis ja õppis seejärel Vissi vene õigeusu kihelkonnakoolis 2 aastat. 1918 – 1922.a õppis Karula Erakeskkoolis ja seejärel Võru Gümnaasiumis ja Valga Gümnaasiumis. Tema pedagoogiline tegevus algas sõjajärgseil aastail. 1946. a tuli ta tagasi kodukohta ja määrati Laanemetsa 7-klassilise kooli juhatajaks, kus töötas 2 aastat. 1949. a määrati ta Madsa algkooli juhatajaks. Paralleelselt asus ta õppima Rakvere Pedagoogilise Kooli kaugõppe osakonnas, mille ta lõpetas 28. juunil 1951. a algkooliõpetaja kutsega. Oli uue koolimaja ehitamise mõtte peamine initsiaator. Maja valmis tema aktiivsel osalusel 1964. a. Peeter Puudersell töötas Madsa algkooli juhatajana kuni 1956. a. Siis toodi ta üle Lüllemäe algkooli juhataja kohale, kust ta 1964. a pensionile läks. Tema suurimaks teeneks on kodukoha Karula ajaloo uurimine ja nende andmete säilitamine.

KP 43 Aleksander Anton (1869-1935)

Otepää kirikuvalla kooliõpetaja poeg.

Kauaaegne Karula köster ja kooliõpetaja. 1930.a. aprillil valiti A. Anton Karula valla volinikuks ja volinikud omakorda valisid A. Antoni vallavanemaks. Et seadusega ei olnud lubatud vallavanemal teist ametit pidada, loobus A. Anton õpetaja ametist 30. aprillil 1930.a., olles koolipõllul töötanud ligi 41 aastat ja hea tervise tõttu polnud ühtegi päeva koolist puudunud!

KP 44 Johannes Lukin (1883-1934)

Joh. Lukin sündis Karula Rebase vahtkonna metsavahi peres. Perekonnanime järele hakati kohta "Luukinaks" nimetama ja kannab seda nime veel tänapäev. Joh. Lukin õppis Karula kihelkonna koolis (köstrikoolis) lõpetades selle 1902. a. Kuigi õpetamine toimus kihelkonnakooli õppeprogrammide järele, ei olnud köstrikooolil veel ametliku kihelkonnakooli õiguseid (Karula kihelkonnas oli vähem kui 2000 meeshinget). Et aga saada tunnistust kihelkonnakooli lõpetamise kohta, tuli Joh. Lukinil Võrus vastava komisjoni ees kooli lõpueksam sooritada. Edasi õppis Tsooru ministeeriumikoolis, lõpetades selle 1903. a. Et vallakoolid olid kirikuõpetajate korraldada, siis Karula koguduse pastor Theodor Wühner suunas Joh. Lukini 1903. a. Kaagjärve Jakobi-nimelise vallakooli õpetajaks. Hiljem oli ta Kaagjärve 6-kl. algkooli juhataja, töötades koolipõllul 31 aastat.

Luukina-kool, nagu rahvapäraselt seda vallakooli nimetati, oli tuntud hea korra ja distsipliini poolest. Ta suutis anda lastele kõiki neid algteadmisi, mida võis pakkuda toleaeegne vallakool. Kes Luukina-kooli lõpetas, see võis edukalt õpinguid jätkata kihelkonnakoolis ja viimast lõpetades võis saada vallakirjutaja või vallakooli koolmeistri ametkohale.

Joh. Lukin oli suur laulu- ja muusikaarmastaja. Oli õppinud omal käel orelimängu. Võttis osa seltskondlikust tööst, juhatas laulukoori, tegeles fotograafiaga.

KP 45 Carl Stimm 1828-1895

Kõige staažikam Karula koolmeister - tegutses siinmail köstri ja koolmeistrina 50 aastat. Karulasse tuli 1846.a. Oli 1850.a. avatud Karula kihelkonna kooli juhataja. Omandas aja jooksul rahva silmis legendaarse köstri ja koolimehe kuulsuse.

Jaan Lattik: Vana köster Stimm oli andnud köstrikohta ümbritsevatele mägedele piibli nimed. Oli leeritüdrukuid hoiatanud, et ärgu nad mingi Ararati mäele jalutama, seal olevat poisse liikumas. Mingi nad Geneetsareti järve äärde – seal ilus teerada. See oli muidugi Köstri järv

KP 46 Emilie Kotilõim-Lattik 1885-1943

Sündis väga edumeelses ja hariduslombes peres. Kõigile oma lastele püüdsid vanemad hea hariduse anda. Emilie lõpetas Valgas saksa kooli ja Valga kõrgema muusikakooli, sooritas meesgümnaasiumi juures õpetajaeksamid ja perekonnatraditsioone järgides sai temast kooliõpetaja, kes pikki aastaid töötas Valga, Madsa, Vissi ja Karula koolides. Oli 1921-1922 Karula erakeskkooli viimane juhataja.

Koostas Toivo Kotov

Lüllemäe kooli õuel seisab kivi kirjaga:

"A. 1687 HARIDUSELU ALGUS KARULAS"

Siis avati siinmail viie õpilasega nn. Forseliuse kool.

Sangaste kirikuõpetaja Chilian Rauschett kirjutas 20.mail 1687 oma aruandekirjas Eesti talupojakoolide loojale Benkt Gottfried Forseliusele Karula kohta: „Weil der Hr. Pastor zu Carolen spät zu den Gemeinde kam, hat wegen eine Schule daselbst nichts sonderlich geschehen können; jedoch haben sich 5 Schüler eingefunden, dafon der eine auf Ostern in der Kirche aufm Catechismo zu lesen anfangen.“ (Et hr. pastor Karulas hilja oma koguduse juurde tuli, ei ole seal kooli alal midagi erilist juhtuda saanud. Siiski on viis õpilast kokku kogunenud, nii et kirikus sai varsti pärast lihavõtteid katekismuse järgi lugemist alustada)

See näitab kindlalt, et Karulasse oli kool asutatud.

* Esimese kooli täpne asukoht ja ka õpetajad on teadmata. Kirja sisu järgi võib arvata, et see toimus kas päris kiriku juures või siis köstri juures Köstrijärve ääres.

* Küll on teada, et koolielu sai uue hoo 1697.a. Karulasse kirikuõpetajaks tulnud Johann Hornungi ajal.

Karula koolielu saab siitpeale kindlalt tuule tiibadesse.

* Kirjaoskus hakkas jõudsalt arenema peale Liivimaa kindralkubeneri koolikorralduse (patendi) ilmumist 18. aprillil 1765.a. Selle kohaselt kohustati iga mõisat avama mõisa- või külakoole.

Kaagjärvel avati 3-klassiline külakool, nn. Karlova kool.

Karulas avati peale töötava köstrikskooli veel 8 mõisakooli. Karula mõisa-, hilisemate vallakoolide asukoht oli aastasadade vältel üsna stabiilne. Üks kool asus kindlasti Alakonnu - Kolski - Rebase – Madsa piirkonnas, kus oli omal ajal üsna tihe asustus.

* 1819. a. Liivimaa talurahvaseaduses oli nõue asutada koolid igas vähemalt 2000 mees-hingega kihelkonnas. **Karulas** avati kihelkonnakool 1850.a. esimesena Valgamaal ja tegutses 1897. a.-ni. Kooli asukohaks sai Köstrijärve kaldale 1785.a. ehitatud korralik kivimaja. Arvata võib, et majas töötas kool juba varem. Õpetust jagas 1846.a. Karulasse asunud köster ja legendaarne koolimees Carl Stimm.

Õpilaste vähesuse tõttu jäi kool varsti seisma. Aeg-ajalt kihelkonnakool siiski taasavati.

* 1918.a. avati Tõnis Grünbergi riisikol Pikkjärvel Karula erakeskkool. Ka selle kooli iga jäi lühikeseks. Kool suleti majandusraskuste tõttu 1922.a. Viimasel õppeaastal oli juhatajaks Emilie Lattik-Kotilõim.

* Siit edasi jätkub Karula koolielu alg- ja põhitasemel.

* 1960.a. küpses mõte uue, vallatsentrumis asuva keske kooli rajamiseks. Selle mõtte eestvedajaks oli Lüllemäe algkooli juhataja Peeter Puudersell. 1961.a. alustati internaadi hoone rajamist, koolihoonet ennast 1962.a. Kõigile ehitusraskustele vaatamata toimus avaaktus 1. septembril 1964.

Tänane Lüllemäe kool jätkab hariduse andmist varem Karulas tegutsenud paljude väikekoolide (Kaagjärve, Jakobi, Pikkjärve-Vissi, Tüüra, Peetri, Madsa ja teiste) järglasena.

Juku-Peedu matkad/kõnnid

Jalgsimatk

Karula kevad 2012

Karula haridus 325